

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XV. évfolyam 3. szám

Ingyenes

2012. augusztus

A kilencven éves város

Zent-Lewryncától Kispestig

Kispest nagyközség közgyűlése már 1910-ben és 1918-ban is kezdeményezte a település várossá nyilvánítását. Sikert számukra azonban csak az 1921-ben, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottságához benyújtott kérvényük hozott. A belügyminiszter 1922-ben kiadott rendelete a településnek a rendezett tanácsú városi

rangot adományozta. A város első közgyűlését 1922. július 23-án tartotta, első polgármestere vitéz dr. Válya Gyula (1922–1930) lett.

A település közigazgatási területe ekkor közel 1500 katasztrális hold nagyságú, lakosságának száma több mint 52 ezer fő volt. A város több mint 200 fős képviselőtestülete a 100 választott és a 100 legtöbb adót fizető polgárából (virilisek), valamint a városi vezetés előjáróiból állt.

Kispest a régi Szentlőrinc-hez tartozó területen alakult ki, amely már az Anjouk korában Zent- (Folytatása a 4. oldalon.)

Kispest – Városháza

Oktatás és helytörténet

Múzeumpedagógia a XVIII. kerületben

Az Ezerarcú világ – Múltunk értékeinek bemutatása múzeumi eszközökkel című projekt könyvbemutatóval egybekötött záró rendezvényét június 28-án tartottuk. Munkás év állt mögöttünk.

Néhány számadat a 2011/12-es tanévet átfelölő programról: 10 partner iskolával és óvodával együttműködve 26-féle szabadidős programot szerveztünk az óvodás és általános iskolás korosztálynak. Több mint

50 fő dolgozott valamilyen formában a 142 foglalkozáson. Témahetek és napok, szakkörök hozták közelebb az 1043 gyermeket a kézzel fogható világhoz, a település, a településtörténet és a régmúlt ismeretéhez. Számtalan érdekes eszközzel, tárggyal, technikával ismerkedhettek meg testközelből, nemcsak a könyveken vagy a digitális világon keresztül.

Őrültek kézzimalommal, kipróbálták a mosás egykori

Hullámok hátán

150 éve alakult meg a Nemzeti Hajós Egylet

A budapesti evezős sport relikviái Óbudán

Az óbudai Kiscelli Múzeum április 12-én, a Danubius Nemzeti Hajós egylet által immáron huszonkettedik alkalommal megrendezésre kerülő Széchenyi István Emlékversenyhez kapcsolódóan a Hullámok hátán – A Danubius Nemzeti Hajós Egylet 150 éves története című kiállításon mutatta be

az idén 150 éves egylet, és a budapesti evezős sport történetét.

Óbuda polgármestere, Bús Balázs a megnyitón a városrész és a vizes sportok kapcsolatát hangsúlyozva ismertette, hogy napjainkban is sok vízisport klub, (evezős és kajak-kenu szak- (Folytatása a 6. oldalon.)

eszközeit, számtalan régi játékokot, zenéltek, táncoltak, előadtak színdarabot, megkóstoltak sokféle ételt, sőt még Árpád-kori újságot is szerkesztettek.

Kollégáink rengeteg ötlettel gondoskodtak az ezerféle élményről. A legtöbb intézményben a többi diák, a tanártársak és a szülők is izé- (Folytatása az 5. oldalon.)

Rengeteg ötlet – ezerféle élmény (Fotó: PIHGY)

Megmentett örökség

Régészeti leletek a budai Várban

Különleges kiállításnak ad helyszínt június 13-tól a Budapesti Történelmi Múzeum, ahol a Magyar Régész Szövetség és a múzeumi intézményrendszer eddig összefogó Megyei Múzeumok Igazgatóságainak Szövetsége rendezett tárlatot.

tárgyi emlékei társadalmunk közös öröksége. A gazdasági beruházások óhatatlanul is érintik régészeti örökségünk ismeretlen, feltáratlan értékeit.

A tárlat 8000 év történelméről ad áttekintést, a Kárpát-medence első telepesei

Bodó Sándor főigazgató köszönti a megjelenteket

A kiállítás anyagát a megyei múzeumok, városi fenntartású intézmények, a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ, a Magyar Tudományos Akadémia és az Eötvös Loránd Tudományegyetem adták kölcsön, jó példát adva a szakmai összefogásról. A meglehetősen rövid idő alatt szervezett kiállítás a szakemberek elkötelezettségét is mutatja, akik nem csak megmenteni szeretnék kulturális értékeinket, de bemutatásukat, és az ismeretterjesztést is fontosnak tartják. (A tárlat korábban – április 27-ig – a Parlamentben volt megtekinthető. Az örökségvédelmi törvény módosítása kapcsán hívta fel a képviselők figyelmét a

beruházásokat megelőző régészeti feltárások jelentőségére – a szerk.)

(Forrás: www.btm.hu)

Teljesen ép hun bronzüst

Jobbra budavári középkori régészeti leletek

A Megmentett örökség – Kincsek Európa szívéből című kiállítás az elmúlt 15 év – elsősorban a nagyberuházásokhoz kapcsolódó – régészetének legjelentősebb leleteit mutatja be. A kiállítás célja, hogy kifejezze, Magyarország múltjának

korától egészen a török hódoltság idejéig. A tárlókban többek között látható egy szinte ép állapotban megtalált hun áldozati üst, a szanki tatárjárás kori kincslelet, és a tavalyi év során előkerült honfoglalás kori, aranyozott ezüst tarsolylemez is.

Múzeumok majálisa

Két nap a Múzeumkertben

A Múzeumi Világnaphoz legközelebb eső hétvégén, május 19–20-án zajlott le a Múzeumok Majálisa. Az immár tizenhetedik alkalommal megrendezett program-sorozaton a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében 110 múzeum mutatkozott be. Mellettük 60 kézműves mester várta a látogatókat. Az ICOM 2012. évi, a Múzeumi Világnaphoz kapcsolódó, központi jelszava: „Múzeumok a változó világban: új kihívások – új inspirációk.”

A Nemzeti Múzeum kertjében rendezett program: HUNGARIKUM, AZ ÖRÖKSÉGÜNK gondolat jegyében mutatták meg múzeumaink egyedi arculatukat. Lovagi torna, aerobik, ételkülönlegességek, koncertek szórakoztatták az érklődőket.

A fővárosi közgyűjtemények sorában találkoztunk a Budapesti Történelmi Múzeum és Budapest Főváros Levéltárának sátrával, a helytörténelmi gyűjtemények

közül Ferencváros, Hegyvidék, Kispest, Óbuda, Újpest és a XVIII. kerület munkatársai várták az érklődőket. Színes programokkal fogadták a látogatókat. A személyessé tehető történelem iránt érklődők kiállítások, könyvbemutatók, izgalmas múltidéző képek sorával találtak szemben magukat. A kisebbek addig különböző játékos gyermekfoglalkozások (kirakók, kifestők), izgalmas vetélkedők részesei lehettek, de akár nyomdászati eszközöket is kipróbálhattak.

Szombat délelőtt a megnyitó program keretében kerültek kiosztásra az Év

Múzeuma 2011. és az Év kiállítása pályázat díjai is. A Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület különdíját a fővárosi intézmények közül az Óbudai Múzeum és a XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténelmi Gyűjtemény kapta.

Az idén igazán kegyes volt az időjárás a kiállítókhoz és látogatókhoz egyaránt. Gyönyörű napos időben közel 15 000 fős közönség látogatta a programot. Jövőre veletek ugyanitt! – köszönettel váltunk el, reméljük hasonló körülmények között így is lesz!

(szöllősy)

Borovszky Samura emlékezve

A neves történész 100 éve, 1912. április 12-én halt meg

A lexikonok rövid szócikkben emlékeznek róla: történész, helytörténész, az MTA levelező tagja. A családtörténettel, helytörténettel foglalkozók ismerik, sőt alapműként emlegetik a Borovszky-sorozatot, melyben Magyarország vármegyéit és városait szándékozott bemutatni. Ez fájdalmasan korai halála miatt töredékes maradt, mégis máig is legjelentősebb vállalkozása helytörténetírásunknak. Megelégelhetünk-e azzal, hogy róla csak, mint helytörténészről emlékezzünk?

Lengyel eredetű nemesi családból származott, ősei a Felvidéken éltek. Nagypapja evangélikus lelkészként került a Bácskába, édesapja ugyanitt vízépítő mérnök, aki a szabadságharcban történt szerepvállalása miatt többször van munka nélkül, vagy éppen nem képzettségének megfelelő munkakörben. Bácsordas község jegyzője, mikor Samu fia 1860. október 25-én megszületik. Később Pincédre majd Nagyszalontára költözik. A kis Samu így több helyen végzi alsóbb iskoláit, míg végre 1879-ben a budapesti református főgimnáziumban érettségit tesz. Gimnazistaként már megismerke-

dik a munkával, családjá csekély jövedelmét házitanítóként egészíti ki. Ösztöndíjas hallgatója lesz a pesti egyetem bölcséleti karának, ahol olyan kiváló tanárai vannak, mint Kerékgyártó Árpád, Salamon Ferenc és Horvát Árpád. Lukács Móricz a Tudományos Akadémia igazgatósági tagja pedig titkárává fogadja.

1882-től már a Főtitkári hivatal írnoka, később az akadémiának irattárnoka. 1899-től az akadémia levelező tagja. Választmányi tagja a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Néprajzi Társaságnak és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság is vezetőségébe választja.

Rövidebb írásai különféle napilapokban és folyóiratokban jelennek meg, így közli cikkeit a Kelet, Kolozsváron megjelenő napilap csakúgy, mint az Egyetértés, a Századok, az Ungarische Revue, a Pesti Hírlap, a Nemzet, de ír az Etnográfiának, az Egyetemi Philológiai Értesítőnek a Magyar Gazdaságtörténeti Szemlének és az Akadémiai Értesítőnek.

Élete utolsó éveiben a Magyar Történelmi Társulat titkára, és a Századok szerkesztője.

Első nagyobb lélegzetű műve a Csanád vármegye története, melyet a Borsod vármegye története, megyei monográfia követ. Marczali Henrik Nagy képes Világtörténetében közel 600 oldalon keresztül foglalkozik a népvándorlás korával. Rá jellemző alapos-sággal dolgozza fel a korabeli kútfőket és forrásokat így Tacitus, Plinius, Priscus rhetor, Bíborbanszületett Konstantin vagy Anonymus műveit. De felhasznál számos német forrást csakúgy, mint Hunfalvy Pál vagy Vámbéry Ármin munkáit. Nagy jelentőséggel bírt még a honfoglalást bemutató fejezete a Holzwart féle Világtörténelem magyar nyelvű kiadásában. Akadémiai székfoglalóját a nagylaki uradalom történetéből tartja. De foglalkozik még a dákok történetével és a nagy francia forradalommal, Rákóczi szövetség-

Borovszky Samu

levelével és Szendrő várának történetével.

Élete főművének a Magyarország vármegyéi és városai sorozatnak 24 kötetét tekinthetjük. Szakmai hozzáértését és gondosságát dicséri, hogy a sorozat szerkesztőbizottságát és az egyes kötetek szerzőit is az adott megye legkiválóbb ismerői, kora elismert „írásudói” közül választja. Sem addig, sem azóta nem volt ekkora vállalkozása országunk összefoglaló helytörténet írásának. Sírja előtt a Nemzeti Sírkertben hajthatjuk meg fejünket.

Mesteri Csaba István

Megemlékezés Borovszky Samuról

A Budapesti Honismereti Társaság az érdeklődők számára látogatást szervez a Fiumei úti Nemzeti Sírkertbe szeptember 14-én (pénteken) 11 órakor, ahol megemlékezést tartunk Borovszky Samu sírhelyénél.

Jelentkezni és a találkozási helyről/időpontról érdeklődni lehet a program szervezőjénél, Gavlik István tagtársunknál (lakás tel.: 313-7975, mobil: 06-30-287-8250, e-mail: istvan.gavlik@gmail.com).

A Budavári Önkormányzat és a Lánchíd Kör Julianus barát budavári szobra állításának 75. évfordulója alkalmából június 28-án Julianus '75 címmel tudományos szimpóziumot és megemlékezést szervezett a Hilton Szálló Mátyás-termében. A Lánchíd Kör elnöke, *Gergely Attila* megnyitóját követően előadások hangzottak el:

– Julianus utazása és a keleti magyarok témakörben *Vásáry István* turkológus, az

Julianus szimpózium

75 éves a budavári Julianus-szobor

Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara egyetemi tanára, az MTA doktora;

– a domonkosok középkori budai jelenlétéről *Köbli Tamás OP* házfőnök, a debreceni Szent László Plébánia plébánosa;

– az Érsekújvári Kódex – A domonkos apácák közös-

ségi és magánolvasmányai címmel *Madas Edit* irodalomtörténész, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara egyetemi tanára, az MTA doktora;

– a magyar domonkos nővérekről *Magyar Marietta Mirjam OP* egyháztörténész, a Sapientia Szerzetesi

Hittudományi Főiskola tanársegéde.

A szimpózium zárását követően Julianus barát szobrának felállítása 75. évfordulója alkalmából az ünnepi beszédet *Nagy Gábor Tamás* budavári polgármester tartotta, majd a szobor történetét *dr. Bendefy István* ismertette.

A megemlékezésen közreműködtek a domonkos rend tagjai.

Lánchíd Kör

A kilencven éves város

Zent-Lewryncról Kiszpeštig

● folytatás az első oldalról

Lewrync néven templommal, plébániával rendelkező népes településként volt említve. Egy mocsaras, zombékos terület parcellázásának köszönhetően épültek fel 1870-ben az első kispesti házak, majd a település 1871. június 11-én tartott első közgyűlése indította meg Kiszpešt önálló kisközséggé válását. A község első szabályrendeletét a vármegye 1873. június 14-én hagyta jóvá, erre a napra tehető közigazgatási szempontból a községi lét véglegesítése.

A századforduló idejére Kiszpešt – dinamikus fejlődésének köszönhetően – a főváros környéki három leg-

nagyobb település (Újpešt, Rákospalota, Kiszpešt) egyikévé vált. 1911-ben már járási székhely! Kiszpešt, Pestszentlőrinc, Erzsébetfalva, Csepel, Soroksár és Dunaharaszti tartozott a kispesti járáshoz.

Kiszpešt 50 éves fennállását 1923-ban jubileumi ünnepség és ünnepi közgyűlés tette emlékezetessé. A város polgármestere, dr. Válya Gyula ünnepi beszédében emlékezett meg az elődök munkájáról: „...Öt évtizeddel ezelőtt egy kis pusztai házban ült össze húsz férfi, hogy megindítsák a közületi életet. Talán pislogó mécsvilág mellett tanácskoztak, történelmi képeskönyvbe illő társaskocsikon közlekedtek és ismertek mindenkit,

Jobbra a Stefánia mozi az Üllői úton (korabeli képeslapból)

aki a községben lakott és nem tudták, hogy mi az a Nagy-Magyarország és mi az a Csonka-Magyarország. Ma már város lettünk, 200 és egynéhányan ülünk össze tanácskozni, villanyvilágítás mellett, villamoson közlekedünk, 60.000-en lakunk itt, száz és száznyi házban és alig ismerjük egymást...”

Az országos rangú ünnepségen Horthy Miklós kormányzó is részt vett. A kispesti diadalkapunál a polgármester üdvözlésére az

alábbi választ készítette el kabinetirodájára: „Ötven év nehéz eredményes munkája megérdemel egy ünnepnapot, a pihenés és a visszaemlékezés napját. Kiszpešt lakói együttes erővel, vállvetett munkával szép eredményeket értek el a múltban; ne felejtsek el a jövőben sem, hogy csak egymással összefogva, egymást segítve, a haza szeretetében egybeforrva lehet keresztülküzdeni magukat a mai néhez időközön...”

gábriel

Kiszpešt Városünnep

Három helytörténeti kiállítást nyitottak meg

Kiszpešt várossá nyilvánítása 90. évfordulója, községi létének 141. évfordulója fémjelezte a június 10-i kispesti Városünnep program-sorozatát.

Az egynapos színes kaval-kádban a történeti múlt megidézését három kiállítás megnyitása is szolgálta.

A Nagy Balogh János Kiállítóteremben a kerület helytörténeti gyűjteménye a kispesti Gránit gyár termékeit és történetét bemutató kiállítást szervezett, melynek látványtervét Murányi Sándor és Steffanits István készítette.

A gyár története nem ismeretlen a fővárosiak előtt. A Kiszpešti Helytörténeti Gyűjtemény 2004. február 26-án a Vigadó Galériában A mindennapok használati tárgyai – A kispesti Gránit-, Porcellán- és Kőedénygyár króni-

kája című kiállítása két hónapig volt egykor látogatható.

2005-ben a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában tekinthettük meg ezt a tárlatot, amely a kerületi gyűjtemény és magángyűjtők anyagai mellett egy film vetítésével is szemléltette a rendszerváltoz(tat)ás utáni gyáripari leépülések e negatív példáját.

A kerületi helytörténeti gyűjtemény az NKA Művészeti Szakkollégiumától 2011-ben műtárgyvásárlási

támogatást kapott, melynek felhasználásával gyarapodott a gyűjtemény Gránit gyárból származó iparművészeti anyaga. Mostani tárlatukon ezek a műtárgyak is bemutatásra kerültek.

A Gránit márkajelzésű tárgyakat az 1922-ben alapított kispesti Porcellán-Kőedény és Kályhagyár Rt. gyártotta, 1938-tól Gránit Porcellán- és Kőedényárugyár Rt. néven. Az 1948-ban államosított vállalat 1950-től Gránit Csiszolókorong- és Kőedénygyár néven működött. Termékszerkezete is módosult, a 60-as évektől – mai szóhasználattal élve – a mázas és iparművészeti termékekre állt át, majd 2002-ben megszűnt.

Az Ady Endre úton felállított vásári sátrak között egy 70-es évekre jellemző csuklós sárga villamos adott kiállítási helyszínt a városrész múltját és jelenét bemutató, Kiszpešt akkor és most című szabadtéri fotókiállításnak. A piros K betűvel különjá-

ratként feltüntetett villamos „útvonalát” a Kiszpešt Határ út – Tulipán utca tábla jelezte. Külső falán szemmagasságban elhelyezett színes képek a kerület épített örökségét ismertették.

A Kiszpešti Rendőrkapitányság idén százéves épülete – a magyar szecesszió értékes darabja ma védett műemlék – volt helyszíne a városrész rendészeti múltját bemutató tárlatnak. Nem csupán az épület 100 éves, de átadása évében vált a kispesti rendőrség a fővárosi részévé. Az itt bemutatott fotók, dokumentumok, egyenruhák, tárgyi anyag (pl. a 70-es évekbeli rendőrségi iroda enteriőre) jó betekintést adnak a második világháború előtti és a diktatúra alatti kispesti rendőrök munkájába. Külön érdekességnek említhető a kék alapon fehér csíkkal díszített régi rendőrségi Moszkvics gépkocsi kiállítása.

g.t.

VárosKÉPzés egykor és most

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteményében május 3-án közel egy hónapig látogatható időszak kiállítást nyitottak meg VárosKÉPzés egykor és most címmel.

Oktatás és helytörténet

Múzeumpedagógia a XVIII. kerületben

● folytatás az első oldalról

tőt kaptak a programból a nyílt napokon, záró délutánokon, az elkészült sokféle alkotásból rendezett kiállításokon.

A gyűjtemény munkatársai 18 tárgycsoportot állítottak össze a foglalkozásokhoz, pl. oktatási eszközök, szöveg- és fonás tárgyai vagy olyan tárgyak, melyek német elnevezését (pl. krigli) Magyarországon is használják, iskolai gyermekviseletek (pl. köpenyek). Ezeket házhoz vitték, és az iskolában tartottak bemutatót, játékos foglalkozást.

A pályázat megvalósítói azt szeretnék, ha a most kifejlesztett program minél több formában élne tovább, közkinccsé válna. Ezért 2012. április 25-én bemutatónap keretében ötletbörzét, ötletvásárt rendeztek kézműves foglalkozásokkal, bemutatókkal. A résztvevő kis-

diákoknak olyan munkálató emlékkönyvet készítették, melynek hátsó oldalaira mindenki beírhatja élményeit, beragaszthatja a foglalkozásokon vagy alkotásairól készült fotóit.

A pályázat kiegészíti a TÁMOP 3.2.8-as múzeumpedagógiai pályázatot. Amíg azon a gyűjtemény helyiségeiben, a szűkebb gyűjteményi kollektíva kifejlesztett foglalkozásokat (múzeumi órasorozat, tematikus foglalkozások felső tagozatosoknak), ebben a pályázatban két irányban nyitotunk tudatosan:

- a programok házhoz mennek az intézményekbe,
- a PIHGY másik intézményegysége, a pedagógiai intézet munkacsoport- és munkaközösség-vezetői kifejlesztettek foglalkozásokat a gyűjteményre támaszkodva, így eredményesen találkozott a gyűjteményi anyag és sokéves tapasztalatuk.

Játékos megközelítés a múlthoz (Fotó: PIHGY)

Már a programok megtervezésekor a pedagógiai programokba foglalt célkitűzésekre figyelve törekedtünk a kerületi óvónőkkel, tanítókkal és szaktanárokkal való még szorosabb és szélesebb körű együttműködésre. A pályázattal intenzívebben hasznosítható az oktatásban a helytörténeti gyűjtemény anyaga, újfajta, a múzeumpedagógiai programba illeszthető foglalkozási formák (témahét, szakkör) kipróbálására adódott lehetőség. A sokféle, játékos megközelítéssel erősíthetjük a múlthoz és a településhez való kötődést, befolyásolhatjuk a gyerme-

kek iskolán kívüli kulturális magatartását.

A most fejlesztett programok további hasznosulására többféle lehetőséget látunk: a fenntartási időszakban játékos helytörténeti vetélkedőként ültetjük át a továbbvihető ötleteket.

Az új NAT-ban újra hangsúlyosabban jelenik meg a helyismeret és a honismeret. A pályázat megvalósításában résztvevőkből kialakított teammal és a most fejlesztett programból számos interaktív, olcsó, ámde ötletes megoldást átemelve a diákok érdeklődését is felkeltő eseménysor születhet majd meg.

Heilauf Zsuzsa

Iskolatörténet indigókékbe csomagolva

A Pestszentimre története sorozat I. kötete

a szerző lakóhelyéhez, egykori iskolájához fűződő szeretetről, hűségéről tanúskodik. Le sem tudná tagadni, hogy maga is a „Szélső utcai iskolába” járt.

A széles körben ismert, lakóhelye érdekeiért minden módon harcba szálló helytörténész annak a hosszú küzdelemnek állít emléket, melyet a 20. századi Magyarország sokáig „legszegényebb települése” előbb azért folytatott, hogy mezítlábas kis lakóinak biztosítani tudja a folyamatos iskolába járást, majd azért, hogy a második világháborút követően megrongálódott épületben újra kezdődhessen a tanítás.

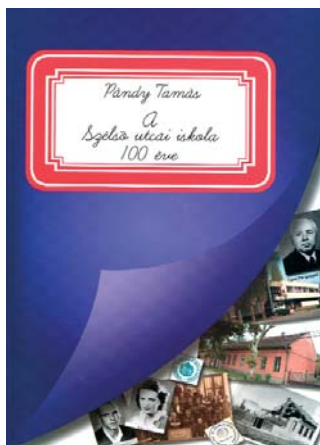
Alig 90 éve a település különböző pontjain található 7 tanteremben 40–50 fős osztályokban 1000 gyermek tanult egymást váltva reggel, délben és délután. A kezdetben „pénz nélkül” működtetett, télen gyakran két hónapig is zárva tartó iskola két elkötelezett igazgatónak köszönhetette felemelkedését.

1922-től 1942-ig Turcsányi István, majd 1972-ig Csom Pál vezette a Kossuth Ferenc-telepi, Wekerle/Somogyi Béla/Szélső ma Tánacsics utcai iskolát. Utóbbi irányítása alatt lett a korábbi falusi iskola rangos fővárosi intézmény. Az ő iskola-

krónikája az alapja a kötetnek, mely már külső megjelenésével is nosztalgiát ébreszt: a 100 éves iskola története stílusosan a hatvanas évekbeli tankönyveket idézi.

A vörösesbarna árnyalatú nyomtatott szöveg, ábrák és képek ugyancsak a múlt időket juttatják eszünkbe. Épp ezért kicsit anakronisztikus, hogy a kötet az iskola 1976-tal kezdődő jelenét szintén ezzel a barna tónussal idézi meg. Kár, hogy a 250 oldalnyi szövegből mindössze 16 oldal foglalkozik a ma iskolájával, és ennek nagy része is 2012-ben készült fénykép.

Frank Gabriella

Ínséges időköt élünk: sok a panasz, kevés a maradót érték. Közel-távol hiányoznak a minták. Hálával tartozunk, ha valaki utat mutató példával tud szolgálni.

Mint teszi ezt Pándy Tamás *A Szélső utcai iskola 100 éve* című könyvében. A Pestszentimre története sorozat I. kötete történeti visszatekintés és vallomás: minden sora

A szeretet és szabadság prédikátora

Pruzsinszky Pál, Kispest lokálpatriótája

Dr. Pruzsinszky Pál
(Fotó: a szerző tulajdona)

A mai 3-as Metró Határúti megállójának környékét a gémeskutas Határcsárdától Pestszentlőrincig Colonie Klein Pestnek ismerték. A honvédből lett Herrich mérnök – Széchenyi kedves embere – parcellázta fel a területet. 48 hívei, iparosok, szatócsok, vendéglősök építkeztek a fővárosból kivetető Üllői úti 800 telekre. A „rebellis” idelátogatók, átutazók jókedvvel nosztalgizáltak, a liberális közösség összefogása nagy forgalmat hozott az 1871-ben községgé alakult, gyorsan fejlődő Kispestnek.

1897-ben költözött ide 15 évre a Lónyai utcai Református Főgimnázium tanára, dr. Pruzsinszky Pál Kálvinkutató egyháztörténész. Az ungvári piarista szerzetes a

pesti tudományegyetem után Tatán, Karcagon, Kisújszálláson tanított. A hatodikos Móricz Zsigát a fővárosi Református Főgimnázium tanáráként látja viszont Kisfaludy utcai háza előtt, aki itt vitte színre első darabját.

Pruzsinszky filozófiai tanulmányai után a református hitre tért át. Hozzá hasonló igazságkereső Luther Márton ágostonrendi szerzetes, a reformáció megalapítója. Viszont a református Pázmány katolizált, s jezsuita hitszónok lett.

Lelkészi vizsgája után Pruzsinszky professzor egyháztörténetet tanít a Református Theológiai Akadémián. Támogatja a szegényeket a kispesti szabadkőművesek Türr István páholyában, meghonosítja a szeretet ünnepeket. A helybeli eklézsia főgondnoka, Református Ifjúsági Egyesületet alapít. Bibliaórákat tart otthonában, családi összejárásokra, hazaszeretetre, értékeink becslésére neveli a fiatalokat. Tanártársai a focizó lónyaistákkal alapítják meg a KAC sportegyletet. A Casino értelmisége, a Polgári Kör, az Ipartestület

és a Műkedvelők egyaránt csodálják meggyőző erejű, halk szavú előadásait. Elbűvöli, gyakran könnyekre fakasztja hallgatóságát.

A 48-as Függetlenségi Párt és a Kossuth Szoborbizottság elnöke jó tanácsadó, kiváló küzdőtársra talált a vele egykorú, jó kedélyű „népnevelő” pedagógusban, aki méltányolta, hogy a saját zsebéből adott, és a minisztertől szerzett támogatásokat. Katolikus vallású gyerekei szívesen zenéltek a Református Nőegylet műsorain, a tolerancia jegyében négy templom javára szerveztek jótékonyági estet.

A lármás Üllői úttal ellentétben, a Kossuth utcasarki, magyaros installációval díszített, családi csendes, vendéglőjében a „nagy-tiszteletű” sokszor tárgyalt a képviselőtestülettel, Függetlenségi Párttal, Kossuth Társasággal, Dalárdával az évenkénti nemzeti ünnepek, jótékonyági hangversenyek műsorairól.

A Kossuth Szoborbizottság társelnökéként javasol egész napos rendezvényt a Rákóczi szabadságharc kitörésének 200. évfordulójára.

Dekoratív a díszalbumuk, a látványos múltidéző program országos visszhangot kapott. Az ő érdeme is a Kossuth-szobor, a nagyszabású avató ünnepség 1911. július 11-én. Pruzsinszky így dicsérte a kispestieket: „... a nemzet vágyát váltották valóra, midőn szobrot állítottak hazánk legszeretettebb polgárának. Ez legyen intő jele annak, hogy elnyomhatják vágyainkat, megakadályozhatják szabadságra törekvéseinket, de a magyar nemzet soha arról le nem mond.”

1915-ben kinevezik a Református Theológiai Akadémia dékánjává. Kálvinról, protestáns hitvallókról, hazánkról 40 éven keresztül publikált írásait, cikkeit Európa is olvasta, a genfi, montpellier-i egyetem díszdoktorrá választotta. Párizsba hazatérve 1926-ban halt meg. Gyakran látogatták hálás tanítványai, köztük a kispesti dr. Knob Sándor, a GYOSZ vezérigazgatója, a Nyugatot pártfogoló országgyűlési képviselő, Európa ismert közgazdásza a sírjához is kijárt a Farkasréti temetőbe.

Gaál Károlyné

Hullámok hátán

150 éve alakult meg a Nemzeti Hajós Egylet

• folytatás az első oldalról

osztály) működik Óbuda-Békésmegyeren. A tárlat jelentőségéről *Danada Judit*, a Főpolgármesteri Hivatal osztályvezetője, *Regényi Tamás*, a Magyar Evezős Szövetség (MESZ) elnöke és *Dávid Imre*, a MESZ tiszteletbeli elnöke köszöntőiből szerezhetek tudomást a megnyitó résztvevői.

A tárlat három fő részben, az 1862-ben megalakult előd, a Pesti Evező és Vitorlás Kör megalapításától az első versenyek megszervezéséig, majd a századfordulós virágkortól az egylet 1948-ban történt megszüntetéséig, és végül az 1990-es újjáalakulástól napjainkig mutatja be az evezős egyesület történetét. A kiállításban az archív fo-

tók, plakátok, könyvek, filmhíradó-részletek és emléktárgyak mellett különböző, 20. századi verseny- és túrahajókat mutattak be. Mindezt tárlatvezetések és múzeumpedagógiai programok kísérik, így például az érdeklődők kipróbálhatják, hogy milyen „szárazon evezni”, azaz beülhetnek egy úgynevezett ergométerbe és gyakorolhatják az evezős mozdulatokat. Kiállításuk június 10-ig volt látogatható.

(Forrás: www.btm.hu)

Zeneművek, dalok könyve az evezősöknek (19. sz. vége)

Budapest rádiógyártói

1925 – az első hivatalos rádióadás

Detektoros rádió (1927)
(Fotók: Sík Béla gyűjteményéből)

Az idei évben az UNESCO első alkalommal rendezte meg a Rádió Világnapját (World Radio Day), február 13-án. A nemzetközi szervezet hivatalos definíciója szerint a rádió a szó-lásszabadságot, az emberi jogok és a béke elősegítését szolgáló kommunikációs eszköz. A legszélesebb tömegekhez eljutni képes műszaki termék ma már az afrikai és a dél-amerikai háztartásokban is hódít. A Kongói Demokratikus Köztársaságban például több mint 150 közösségi rádióállomás létezik, míg 2000-ben mindössze 10 volt belőlük.

Philips rádió (1943)

Az 1930-as évek Európájában a mai kongóihoz hasonló sebességgel terjedt a rádió, megelőzve minden addigi technikai vívmány, háztartási eszköz népszerűségét. Csak Magyarországon harminc év leforgása alatt közel két millióval nőtt az előfizetők száma (1930-ban 307 909 fő volt, 1961-ben pedig 2 060 505).

Budapesten az első rádióipari-kiállítást viszonylag gyorsan, a hivatalos rádióadás megszólalása (1925. december 1.) után bő két hónappal rendezték, és jobbra a külföldi ipar itthon is kapható termékeit propagálták. A 1926. február 13-án megnyitott bemutatót a nagy érdeklődés miatt március 10-ig meghosszabbították. Az esemény védnöke József Ferenc főherceg volt, akít egyben Budapest egyik első rádióelőfizetőjeként tartunk számon.

A Budapesti Nemzetközi Vásáron 1928-ban mutatkoztak be első alkalommal a fővárosi rádiógyárak. A ráckevei koronauradalomhoz tartozó Lakihegyen létesített új adó üzemének megkezdése váltotta ki azt a nagyarányú érdeklődést, ami az elkövetkező évek felfutását eredményezte. A Műcsarnokban rendezett kiállításon a legrégebbi budapesti rádiógyártó, a Podmaniczky utca 39-ben lévő Barta és Társa monumentális demonstrációt készített az általa képviselt, egyébként magyar Ferro-Stella alkatrészeknek és a Nora GmbH berlini cég

gépeinek, köztük a háromlángos, hálózatba kapcsolható rádióknak. Itt mutatta be a nagyközönségnek először az I. kerületi Csaba utcai üzemből kinőtt, majd a Váci úton komoly gyárat épített Vatea a világpiacon akkor egyedülálló kétrácsos ikercsőveit. Az optikai műszereivel és az Eötvös-inga gyártásával hírnevet szerzett

Süss Nándor Rt., a Magyar Optikai Művek jogelődje, szintén saját készítésű rádióival, az SRT Royal készülékeivel aratott sikert. A vevőkészülékek hálózati árammal történő táplálása tekintetében az egész magyar rádióipart megelőző Telefongyár Rt. az új ötlángos rádióját állította ki. A Philips, az Egyesült Izzólámpa Rt. (Tungsram) és a Standard Villamossági Rt. közös standot készített.

Az 1928-as év mérföldkő volt a hazai készülékgyártás történetében. Két olyan változás történt, amely az elkövetkezendő bő húsz évre, gyakorlatilag az államosításig, meghatározta a magyar híradástechnikai ipart és piacot. Az Orion (Magyar Wolframlámpa-Gyár – Kremenezky János Rt.) és a Tungsram (Egyesült Izzólámpa Villamossági Rt.) mellé felsorakozott két nagyvállalkozás, a Philips és a Standard.

Ettől fogva hol kartellbe tömörültek, hol megvásárolták egymás részvényeit, vagy éppen bekebeleztek más, hasonló profillal foglalkozó céget, sőt egymás típusait is gyártották.

Az Egyesült Izzó 1931-ben megszerezte az Orion részvényeit, a Philips megvette az Ericson rádiógyártó sorát, a Standard meg a Fehérvár úti gyártelepét, a Philips márkájú rádiókat a Standard gyártotta, az EKA (Engel Károly Elektromos szerelési anyagok és készülékek gyára) márkák szintén Standard belsővel készültek. A potenciométereiről híres Remix Elektrotechni-

kai Gyár Kft.-ét 1941-ben az Orion vásárolta meg.

A rádió új médiumként való egyeduralkodásának évtizedeiben megannyi készüléktípus létezett, újabb és újabb rádió-csodák lepték meg, aztán el a technika fejlődésével együtt alakuló közönséget. Bár az izgalmas modellek kora a rádióméret folyamatos csökkenésé-

Néprádió (1939)

vel leáldozott, a kezdeti idők amatőrjeinek lelkesedése a gyűjtők körében él tovább. Ma körülbelül 350 gyűjtő közel 15 ezer készülék boldog tulajdonosa. Ők alkotják a 2001 óta egyesületként működő *Rádiógyűjtők Magyarországi Klubját*. Az ő segítségével készült el a Holnap Kiadó Iparkodó Budapest sorozatában megjelenő, a fővárosi rádiógyártó múltjával foglalkozó kötet is.

B. Varga Judit

Orion rádió (1939)

Kispest 100 éves épületei

A Rendőrségi Palota és a Wekerle

A főváros környékének fejlődésében jelentős szerepet kapott az egykori puszta helyén kialakított Kispest, amely az önálló városi rangot 1922-ben kapta meg, 1950-ben Nagy-Budapest részeként vált a főváros XIX. kerületévé.

Wekerle Sándor miniszterelnök munkáslakás építési programjának keretében Györy Ottmár építész város-

rendezési tervei és vezetésével épült a Tisztviselő és Munkáslakás telep. Nevét Wekerle miniszterelnökről kapta. A főbb és jelentősebb épületek közel száz éve létesültek. Ekkor alakult ki Kispest városának ma is meghatározó építészeti arculata, a korábbi beépített rész, megújítása és a telepszerű lakónegyed, a Wekerle által.

A Kispesti Állami Rendőrségi Palota saroktelken létesült, háromszög alaprajzú telken. Schodits Lajos és Éberling Béla pesti építésszek tervei szerint.

A két építész társas viszonyban több jelentős épületet alkotott. Leghíresebb Budapesten a Dózsa György úti Népszálló, és Kispesten a Kós Károly téren a Mozdgó Képzőház.

A Hungária és Ady Endre útra néző rendőrségi kétemeletes palota zárt tömeget formál. Az emeleteket nyitott kettős oszlopokkal díszített íves nyílások, és

Saroktelken áll a kispesti rendőrség épülete (Fotók: A szerző felvételei)

zárt erkélysor tagolja. A háromszög alakú telek által meghatározott rövidebb sarok hangsúlyos építészeti motívuma áttöri a főpárkány által behatárolt meghatározott zárt tömeget, amelynek tetején kisebb hangsúlyos torony látható. A főútvonal felől érkezőt e jellegzetes építészeti motívum fogadja. A homlokzaton magyaros díszek kerámiából és kovácsoltvasból készültek.

Az első emeleti parapet díszje az igazság, Justicia dombormű kompozícióját Szódy Szilárd készítette.

A Kispest Wekerle központi terének tervezésére Kós Károly, mint fiatal, már elismert építész kapott megbízást. A teret erdélyi városok, (mint például Meggyes és Kolozsvár főtere) mintáit alapul véve nyitott négyszög alaprajzúra tervezte. A tér oldalait egységes egyemeletes épületek határolják, amelynek terveit szintén Zrumecky Dezsővel együtt készítette, de helyet kapott a mozdgóképszínház (4-5. számú épület) esetében Schodits Lajos és Éberling Béla is.

Vízy László

Az oldalsó bejárat

Pestszentlőrinc olimpijonjai

Prokopp Sándor 100 éve lett olimpiai bajnok

A helyi önkormányzat és a XVIII. kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény a Rózsa Művelődési Házban május 15-én nyitotta meg a Kerületi Olimpikonok elnevezésű kiállítást. A vetélkedő résztvevőit, a megjelent egykori és jelenlegi olimpikonokat, családtagjaikat *Lévai István Zoltán* alpolgármester köszöntötte.

Ez a megnyitó egyben díjkiosztó is volt. Előtte olimpiai vetélkedőn mérhették össze erejüket a kerületi általános és középiskolákból érkező csapatok. A legjobbnak az általános iskolák versenyében a Darus Utcai Ál-

talános Iskola, a középiskolások vetélkedésében a Vörösmarty gimnázium tanulói bizonyultak.

A hely sajátosságai miatt a tárlat külső frontján az olimpiai történetével foglalkozó tablótákat szemlélhették meg a látogatók, melyek egészen a Pierre de Couberten báró által képviselt eszme megszületésétől napjainkig adnak ízelítőt az ötkarikás versenyekből és az elért magyar eredményekből. Itt láthatóak a kerületi olimpiai vetélkedőhöz készült diákmunkák is. A terem belső felében a Pestszentlőrinc-Pestszentimréhez kötődő olimpi-

A tablókön az olimpiák története, a tárlókban az olimpiai emlékek, érmek (Fotók: PIHGY)

konok, illetve a jövő reménységei mutatkoznak be.

Személyes tárgyaik, dokumentumaik mellett a kiállítás rendezői, (†) *Kovács Márk* és *Kissné Baumann Gizella* külön vitrint szentelt

az eredeti olimpiai arany-, ezüst-, és bronzérmeknek, melyek közül a legrégebbi még az 1948-as londoni játékokról származik.

Az olimpia hangulatot elevenítik meg

III. a résztvevők formaruhái, a mezek, melegítők, sporteszközök, cipők, az ötkarikás versenyek emlékérméi, jelvényei, belépőkártyái, emléktárgyai. A legrégebbi darabok Prokopp Sándor sportlövőhöz, első olimpiai bajnokunkhoz köthetők. A család számos érdekesség, kitüntetés és relikvia mellett átadta a kiállításra Prokopp 1912-es

olimpiai bajnoki oklevelét is (Stockholm – 300 méteres hadipuska).

A kiállítás szöveges anyagának általános részét Jocha Károly, kerületi részét Kovács Márk állította össze. A tablót, melyek a későbbiekben önálló kiállításokként a kerület több pontján láthatóak lesznek majd, Feitl Írisz tervezte.

A megnyitóval párhuzamosan jelent meg Kovács

Márknak Prokopp Sándor olimpiai bajnok, kerületünk díspolgára életét bemutató füzet, mely a Múzeumsarok kiállítóhelyen és a PIHGY főépületében vásárolható meg. Ezt a füzetet kapták ajándékba a vetélkedőn résztvevő diákok.

† **Kovács Márk**

A vitrinben felül a londoni olimpia diplomája (1948)

Festmény Harrer Pálról

Az Óbudai Múzeum új időszaki kiállítását (Óbudára nézve nagy változás állott be”- Harrer Pál és a városegysítés kora) május 3-án Bús Balázs, Óbuda-Békásmegyér polgármestere nyitotta meg, a vendégeket Népešy Noémi, a közgyűjtémény igazgatója köszöntötte.

Tárlatuk Óbuda egyik jelentős korszakába vezeti vissza a látogatót. Harrer Pál életén és munkásságán keresztül mutatja be a III. kerület fejlődését a városegysítéstől egészen az 1910-es évek elejéig. 1873-ban Harrer Pál polgármesterként képviselte a Pesttel és Budával fővárossá egyesülő Óbuda érdekeit a városegysítést megelőző tárgyaláso-

kon, majd szemtanúja volt a városrész életében bekövetkező változásoknak.

Harrer Pál hivatali pályafutása szorosan kapcsolódik Óbuda 19. századi közigazgatási, jogi változásaihoz. 1848-ban nyerte el az óbudai tanácsnál megüresedett írnoiki állást, amellyel megkezdődött több évtizedes városi szolgálata.

Óbudát 1850-től közigazgatási tekintetben Budához csatolták, és az addigi óbudai jegyző budai tanácsnok lett. Így az Óbudán üresen maradt jegyzői tisztségre 1850. január 1-től Harrer Pált nevezték ki. 1872. november 10-én választották meg Óbuda első polgármesterévé, e tisztséget 1873 novemberéig, a főváros megalakulásáig töltötte be.

Harrer Pál sikeresen képviselte Óbuda érdekeit Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítésének előkészítésében, majd Budapest megalakulását köve-

tően megkezdődött az akkor még falusias képet mutató Óbuda városiasodása és felzárkózása a főváros fejlettebb részeihez. Az új időszaki kiállítás bemu-

latja a városrész városegysítést követő évtizedekben végbemenő fejlődését, Óbuda ipari külvárossá alakulását. Ekkor épült meg a Gázgyár, a Dohánygyár, a Hajógyár, a Szeszgyár.

Képet kapunk az egészségügy, az oktatás és a közlekedés fejlődéséről. Megismerjük az óbudai színházi élet és színházi történetét és megtudhatjuk, hogy meddig volt szükség lámpagyújtogatókra Óbudán, hogy mik voltak az első érettségi vizsga tétellei 1910-ben a Magyar Királyi Állami Főgimnáziumban és, hogy mióta áll a városháza a mai helyén a Fő téren.

Mindezt nem csak a hagyományos „falszövegek” vagy a már megszokott kiállítás vezető formájában. Az Óbudai Múzeum új időszaki

kiállításához egy interaktív tér is épült, amely minden korosztály számára lehetővé és élvezetessé teszi Óbuda e fontos korszakának megismerését, és a városrész fejlődését nagyban elősegítő első polgármester emlékének megidézését.

Kiállításuk 2013. január 31-ig tekinthető meg.

(Forrás:

www.obudaimuzeum.hu)

Polgármesteri munkatér (kiállítási enteriőr)

Bús Balázs polgármester és Népešy Noémi a kiállítás megnyitóján

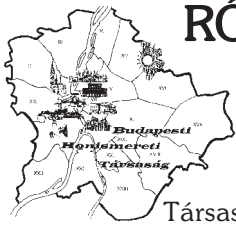
Emlékkő avatása Nagytétényben

Svábok kitelepítésére emlékeznek

Augusztus 25-ikén, este 8 órakor lesz pontosan 65 éve, hogy a nagytétényi svábokat összegyűjtötték, bevagonírozták és a Szovjetunió által megszállt németországi területre kitoloncolták.

Ebből az alkalmából a Nagytétényi Polgári Kör és a Német Nemzetiségi Önkormányzat emlékkövet avat Nagytétényben (XXII. ker., Angeli út 64.sz. alatti sportpályával szemközti emlékparkban). Fülöp Ákos atya megáldja az emlékművet, és fáklyás felvonulást is tartunk a kitelepített svábok emlékére.

Kludák Erzsébet

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Társaságunk éves közgyűlését május 18-án, az Újpesti Polgárcentrum Tükörtermében tartotta. Az egyesület tisztújító közgyűlésén megjelenteket Breinich Gábor, a Társaság elnöke köszöntötte.

A közgyűlés kezdete előtt Bencze Zoltán, a BTM középkori osztálya vezetője tartott előadást Újabb régészeti feltárások Budapesten címmel. A vetített képekkel illusztrált, akadémiai szintű prezentáción bemutatott számtalan érdekes feltárás közül érdekességként egyet megemlítenénk, a Budavári Koronázó Főtemplom (Nagyboldogasszony-templom, népiesen Mátyás-templom) körül feltárt sírletek ismertetését.

Ezt követően a Társaság elnöke az egyesület tízéves

törzstagjainak emlékérmeket nyújtott át.

A Társaság 2011. évi tevékenysége és gazdálkodása ellenőrzése során tapasztal-

Beleznay Andor törzstagsági emlékérmeket vesz át Breinich Gábor elnöktől

takról dr. Sütő Józsefné, az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke számolt be – a 2009. és 2010. évi pénzügyi adatokkal összevetve, amelyből megállapítható volt a pályázati bevételek folyamatos csökkenése. A bizottság megállapította, hogy a könyvelés rendezett, elszámolási adatai megbízhatóak és az egyesület 2011. évben

is a jóváhagyott Alapszabálya szerint működött. Az elszámolási, számviteli és iratkezelési feladatokat maradéktalanul és színvonalasan oldották meg.

A Társaság 2011. évi közhasznúsági jelentését és a 2012. évi munkatervét

a Honismereti Szövetséggel közösen helytörténeti felolvasónapot rendeztek a Magyar Nemzeti Múzeum Pollack-termében, júliusban a fővárost képviselték a nagykorosi, XXXIX. Országos Honismereti Akadémián. Beszámolóját a 2012. évi tervek ismertetésével zárta, hangsúlyozva, hogy a Társaság 2011. évi tevékenysége tagjainak aktív közreműködése nélkül nem valósulhatott volna meg.

Ezt követően a Jelölő Bizottság elnöke, Gaál Károlyné terjesztette elő a bizottság javaslatát a Társaság új tisztségviselőire. A szavazatszámolás eredménye lényeges változást nem hozott, a következő három évre – egy kivétellel – is a Társaság korábbi tisztségviselői kaptak bizalmat: elnök – Breinich Gábor, alelnök – Karacs Zsigmond, titkár – Gábrriel Tibor, elnökségi tag: Bihari József, Práimajer Mária, Szöllősy Marianne, dr. Tóth József; az Ellenőrző és Számvizsgáló Bizottság elnöke: dr. Sütő Józsefné, a bizottság tagjai: Körtvélyesi Oszkár és Wilk János.

Budapesti Históriaik

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriaik című előadóest-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Október 3. (szerda) 17 óra

- A kispesti Varju család 150 éve
- Előadó: Gaál Károlyné szül. Varju Vilma helytörténész, tanár

– Évforduló: Száz éve született Raoul Wallenberg

– Előadó: dr. Róbert Péter történész

November 7. (szerda) 17 óra

- Gasztronómiai kalandozás Rákoskeresztúron
- Előadók: Ádám Ferenc történész-muzeológus, Hódos Mária művészettörténész

– Évforduló: A Csepeli HÉV száz éve

– Előadók: Széchenyi Péter és Zemann István helytörténészek

December 5. (szerda) 17 óra

- Egy 20. századi „szobrászfejedelem” élete
- Előadó: Millisits Máté művészettörténész
- Évforduló: A budapesti villamosközlekedés kezdete
- Előadó: Krizsán Sándor, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum gyűjteménykezelője

Miért nézzem meg a

www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrovidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a legfrissebb fővárosi helytörténeti bibliográfiát.

Csak ezekért!

Tomory Lajos (Fotó: PIHGY)

A Szemeretelepiek Baráti Köre május közepén kétnapos rendezvénysorozattal emlékezett meg a 100 éve született pedagógusról, a kerület helytörténészéről, aki kétszer is megkapta a „Pro Urbe Pestszentlőrinc–Pestszentimre” kiténtést. Több országos kiténtés mellett a „Budapestért” emlékéremmel is elismerték tevékenységét.

Tomory Lajos 1912. március 31-én az észak-magyarországi Gömör vármegye egyik falujában, Harmacon születet. Tanítói és polgári iskolai tanári végzettséget szerzett. 1931-től először Balogiványban, majd Rima-

simonyban, később Rozsnyón tanított. Rimasimony községben falumúzeumot hozott létre. 1946 végén Magyarországra, Pestszentlőrincre települt.

1947-ben a Kond utcai iskolában, a Vajk utcai iskola elődjében kezdte XVIII. kerületi tanári pályafutását, a Hengersor utcai iskolában, a Vörösmarty iskola elődjében már iskolaigazgatóként dolgozott. Majd a Bajcsy-Zsilinszky Utcai Általános Iskola (ma Sztehlo) igazgatójaként hirdette meg 1956-ban szülőlknek, gyerekeknek, pedagógusoknak: gyűjtsenek régiségeket.

Egyre gyarapodó gyűjteményét egyik helyről a másikra kellett költöztetnie. Még ilyen mostoha körülmények között is talált alkalmat arra, hogy kiállításokat rendezzen, bemutassa a település történetét, iskolahá-

lozatának kialakulását, a régi taneszközöket, tankönyveket.

Gyűjteménye végül Lőrincen, a Bajcsy-Zsilinszky utca 83. szám alatt önálló épületet kapott. Tomory Lajos reagálása igazán nagyvonalú volt: 1981. január 2-án a kerületnek ajándékozta gyűjteményét, melynek eszmei értékét akkor 500 ezer forintba becsülte. A díszes átadási okirata utolsó soraiiban ezt olvashatjuk: „Azon jámbor szándék vezérel továbbra is, hogy Pestlőrinc és Pestimre méltó helytörténeti múzeummal fejlessze lakóinak helytörténeti ismereteit, ifjúságának hazaszerető érzelmeit.”

Utolsó munkahelyétől, a Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjteménytől 1997. december 31-én vált meg. Gazdag élet zárult le halálával, 1998. május 17-én.

A 2000-es évek elején a PIHGY főépületében avatták fel a Tomory-termet (mely az oktatástörténeti kiállításnak adott helyet), majd a 2011-ben megnyílt új állandó kiállítás is továbbvitte ezt a hagyományt.

Június 16-án, a Múzeumok Éjszakáján a XVIII. kerületi Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény kiállítótermében, a Múzeumsarokban került sor az intézmény névfelvételi ünnepségére. Ezzel zárult gyűjtemény alapítója születésének 100. évfordulója alkalmából szervezett rendezvénysorozat. Szeptember 1-től a XVIII. kerületi Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény a gyűjtemény alapítója, Tomory Lajos nevét fogja már hivatalosan is viselni.

(Forrás: PIHGY)

Mindszenty konferencia Újpesten

A 20. század fehér vértanúja

Mindszenty József (1892–1975) hercegprímás születésének 120. évfordulója alkalmából meghirdetett emlékév eseményeihez csatlakozva 2012. június 15-én az Észak-Pesti Ifjúsági Keresz-

ténydemokrata Szövetség és a Fidelitas újpesti szervezete emlékkonferenciát rendezett az újpesti Polgármesteri Hivatal dísztermében – szervezője Ozsváth Kálmán volt.

Wintermantel Zsolt polgármester megnyitó szavai után neves felszólalók méltatták a bíborost. Lezsák Sándor az Országgyűlés elnöke a 20. század fehér vértanújaként idézte fel, Rétvári Bence államtitkár a magyar Gandhiként jellemezte alakját.

Az előadók között Habsburg-Lotharingiai Mihály főherceg, a Magyarországi Mindszenty Alapítvány elnöke, Mindszenty életútját ismertette hitelesen, M. Kiss Sándor történészprofesszor

Előadó: Rétvári Bence államtitkár
(Fotó: Várai Mihály – Újpesti Sajtó Kft.)

a bíboros történeti jelentőségű tevékenységét jellemezte. Varjú Imre kanonok, '56-os elítélt, az időszak egyházi személyiségek ellen elkövetett tetteiről, Vörös Géza, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának munkatársa, a hercegprímás határainkon kívül töltött éveiről számolt be. Kovács Gergely a boldoggá és szentté avatások kinevezett tisztviselője (posztulátora) méltató sza-

vait hallgathatták az érdeklődők, aki egyben jelezte: a boldoggá avatás már nem sokáig várat magára.

Az előadások kiemelték a bíboros példamutató életét, a diktatúrákkal szembeni ellenállását. Méltatták egyetemes emberi értékek alapján végzett munkásságát, korszakokon átívelő példamutatását, mely egyben mintául szolgálhat a felnövekvő nemzedékek számára.

(szm)

Jubileumi emlékérmek átadása

A Budapesti Honismereti Társaság közgyűlésén az egyesületben tízéves folyamatossággal rendelkezőket (Beleznay Andor, Buda Attila, dr. Dobos László, dr. Kocsis Klára) jubileumi emlékérmével tüntették ki.

Tabáni Múzeum

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093,
cím: 1013 Bp., Döbrentei u. 9.,
nyitva: Sze, Szo, V: 14–18 óra.

Óbudai Múzeum és Könyvtár

Vezető: Népessy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–17 óra.

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18,
Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos,
tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14,
Cs: 14–18 óra.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Belezay Andor,
tel.: 208-6635,

cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K és Cs: 16–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Osvai Katalin,
tel.: 06-30-644-9309,
cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: Sze: 15–18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs: Maczó Balázs,
tel.: 349-1501,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10–14, Sze: 14–18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd
tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693,

fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–18 óra,
Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény – Múzeumsarok

Vezető: Heilaufer Zsuzsanna,
tel.: 295-0877, 06-20/258-0667
cím: 1183 Bp., Szent Lőrinc sétány 2.,
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvarny Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Művelődési Központ Helytörténeti Gyűjteménye

cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
Zárva

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Budapest történetének válogatott bibliográfiája XLII.

Bede Béla (1954-): Magyar szecessziós építészet : [225 kiemelt épülettel] / Bagyinszki Zoltán fotóival. – Budapest : Corvina, 2012. – 357 p. : ill. ; 21 cm. – (Corvina útikönyvek, 0201-0836)

Budapest a diktatúrák árnyékában : titkos helyszínek, szimbolikus terek és emlékhelyek a fővárosban / Ungváry Krisztián, Tabajdi Gábor ; [a képeket Sebők László kész.]. – Budapest : Jaffa, 2012. – 191 p. : ill. ; 20 cm

Rexa Dezső (1872-1964): Beszélő utcák, pletykáló házak / a bev. tanulmányt és a jegyzeteket írta, a szöveget vál. Hidvégi Violetta. – Budapest : Bp-i Városvédő Egyes. : Budapest Főváros Levéltára : Herminamező Polgári Köre, 2011. – 168 p. : ill. ; 17 cm. – (Budapesti könyvek, ISSN 1788-9235)

Utak és kalauzok : változatok az Osztrák-Magyar Monarchia topográfiájára / szerk. Fenyves Miklós [et al.] ; [grafikai munka: Kovács Bálint]. – Budapest : Gondolat, 2012. – 307 p. : ill. ; 20 cm. – (Mű-helyek, 1788-2427 ; 10.)

Wellisch Márta: Repertórium a Budapest Régiségei I-XL. kötetéhez / összeáll. Wellisch Márta ; szerk. Hannay Erzsébet. – Budapest : Budapesti Történeti Múzeum, 2011. – 184 p. ; 30 cm

Zeid Miklós (1967-): A labdaháztól a Népstadionig : sportélet Pesten és Budán a 18-20. században : tanulmányok. – Pozsony : Kalligram, 2012. – 351 p. : ill. ; 25 cm

Átváltozások : palotából múzeum = Metamorphoses : from palace of justice to museum / Granasztói Péter,

Sedlmayr Krisztina, Vámos-Lovay Zsuzsanna. – Budapest : Néprajzi Múzeum, 2012. – 95 p. : ill., részben színes ; 22 cm. – (KépTár, ISSN 1786-0040 ; 3.) Kész. a Budapesten, 2010. szept. 30 - 2011. febr. 20. között azonos címmel rendezett kiállítás anyagából

Korszerű lakás : 1960 : az óbudai kísérlet / Branczik Márta, Keller Márkus. – Budapest : Budapesti Történeti Múzeum : 1956-os Intézet : Terc, 2011. – 201 p. : ill. ; 25 cm

Szabóné Molnár Ida (1940): Gyökereink : Erdődűlő története, Újpalota születése : Budapest XV. kerület : visszaemlékezések. – [Budapest] : Magánkiad. : Tornác Galéria, 2012. – 232 p. : ill. ; 21 cm

Páskomliget : Újpalota városrész helytörténeti füzetek, 2012 / [... szerk.: Kelemen

Árpád] ; [... közrem: Henri Gáborné et al.] ; [kiad. az ... Újpalotai Szabadidő Központ ...]. – Budapest : USZIK, [2012]. – 60 p. : ill. ; 20x20 cm

Liszt Ferenc Emlékmúzeum, Liszt Ferenc Zene-művészeti Egyetem, Budapest : az állandó kiállítás katalógusa / [összeáll. ... Eckhardt Mária] ; [mtárs. Kaposi Tamásné] ; [... képek: Bausz Sándor et al.] ; [kiad. a Liszt Múzeum Alapítvány]. – Átd. bőv. [kiad.] Budapest : Liszt Múzeum Alapítvány, cop. 2012. – 83 p. : ill. ; 23 cm

Lőrincz Róbert: Újpest a térképek tükrében / [kiad. az] Újpesti Helytörténeti Alapítvány. – Budapest : Újpesti Helytört. Alapítvány, 2011. – 76 p. : ill., főként színes térk. ; 31 cm

Gali Ágnes

Múzeumsarok – Múzeumok Éjszakája

Szeptembertől Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény

Idén június 16-án volt a „Múzeumok Éjszakája”, melynek keretében a XVIII. kerületi Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény is a Múzeumsarok kiállítóhelyen számos érdekes programmal várta a látogatókat.

A délután 5 órakor kezdődő rendezvényen Ughy Attila polgármester köszöntötte a megjelenteket és leplezte le az új névtáblánkat. Frank Gabriella, a PIHGY igazgatója méltatta Tomory Lajos munkásságát, majd Heilauf Zsuzsa, a gyűjtemény vezetője köszönte meg a lehetőséget, hogy új nevet kaphattunk (Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény), melyet hivatalosan szeptember 1-től használhatunk.

Egy szomorú eseményre is sor került. Májusban elhunyt kollégánkról, Kovács Márkról emlékeztünk meg.

Utolsó nagy munkája volt a kerületi olimpiákonokat bemutató kiállítás rendezése és az ehhez kapcsolódó, Prokopp Sándort bemutató füzet elkészítése.

Kovács Márk gyűjteményi munkásságáról összeállítottunk két tablót, melyen képekben és néhány méltató mondattal mutatjuk be, milyen nagyszerű munkatársunk is volt ő.

Este 6 órakor kezdődtek a Múzeumok Éjszakájához kapcsolódó rendezvényeink. Heilauf Zsuzsa, Kissné Baumann Gizellával háromszor tartott tárlatvezetést az érdeklődőknek a Rózsa Művelődési Házban, a kerületi olimpiákonokat bemutató kiállításunkon.

A Múzeumsarok kiállítóhelyünkön folyamatosan, igény szerint tartottunk tárlatvezetést állandó kiállítá-

Heilauf Zsuzsa gyűjteményvezető és Ughy Attila polgármester leplezi le az új névtáblát (Fotó: PIHGY)

sunkon (200 év emlékei – Pestszentlőrinc-Pestszentimre története) és a kerületi középiskolákat bemutató ideiglenes kiállításunkon.

A látogatók megtekintheték két nagy elődünk, Tomory Lajos és „Nelli néni” (Tekes Sándorné Zsebők Kornélia) életét és munkásságát bemutató tablókát is. Nelli néninek a család jóvoltából egy emléksarkot is szentelhettünk, itt egyelőre kitüntetéseit, műveinek egy részét tettük közkinccsé.

Este a kiállítóterem előtti részen kétszer szerveztünk rendhagyó, játékos kísérleteket Maadadiné Borbély Mária, a PIHGY munkatársa vezetésével. Az érdeklődők hőlégballont és japán tusrajzt készíthettek. A gyerekeket leginkább a céllövészet és a versenypálya érdekelte, ahol távirányítós kisautókkal lehetett Pestszentimre központból lőrinci kerülettel Ferihegyre eljutni.

Fodorné

Nagy Veronika Sára

Helytörténeti kiállítás a Pólus Centerben

Rákospalota és Pestújhely a két világháború között

Fővárosi szinten egyedülálló fotókiállítás valósult meg a XV. kerületben: a civil szféra, a helytörténeti gyűjtemény és a Pólus Center marketing-szakembereinek összefogásával helytörténeti tárlat nyílt meg május 12-én a forgalmas bevásárló centrum galériáján.

Az ötlet gazdája, az Ö.T.H.É.T. Egyesület (Összefogás Tisztább, Humánusabb, Élhetőbb Településért) alapvető tevékenységét a környezetvédelem és a környezettudatos nevelés terén fejt ki, ám célkitűzéseik között hangsúlyos elem a közösségépítés és a már működő helyi közösségek támogatása.

Ezért merült fel az ötlet részéről, hogy a kulturális ja-

vakat a múzeumépületből „kiszállítsa”.

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye (korábban: Rákospalotai Múzeum) szívesen fogadta az új lehetőséget, s rövid idő alatt összeállította a kiállítási anyagot és a szükséges eszközöket.

László Tamás polgármester megnyitja a kiállítást

A harmadik fél, a Pólus Center marketing igazgatósága részéről is nagy támogatottságot élvezett az ötlet, néhány hét alatt rendbe hozták a kiválasztott helyiséget.

A kiállításnak kettős célja van. Egyrészt a rendezők igyekeznek eljutni a lakosság minél szélesebb rétegé-

hez, melyre módot ad az üzletek forgalma. Másrészt – s talán ez még fontosabb – a hajdanvolt helyszínek és épületek felidézésével igyekeznek aktiválni a még élő személyes emlékezetet, s a felszínre kerülő emlékeket rögzíteni. Minél több látogató foglalja írásba emlékeit, annál inkább válik a kiállítás interaktívvá: a hozzászólásokat közzéteszik, s a „legjobb” történetek szerzői szerény díjazásban részesülnek.

A bevásárlóközponttal hosszabb távú megállapodás van kilátásban, rendszeressé válhat az esemény. Azt reméljük, hogy sokak érdeklődését sikerül felkelteni, és számítunk arra, hogy a sorozatot folytathatjuk majd a családi tulajdonban álló archív fényképekből készült válogatásokkal.

Kiss Emilia

„A polgári és hazafiúi erények példaképe...”

Öt nemzedék – a kispesti Varju család

Varju Kálmán díszmagyarban (1896)

Az 1875-ös kispesti árvízkor figyeltek fel a vályogházásokat teknővel mentő, férfiasan helytálló 13 éves Varju Kálmánra, aki anyja pogácsáival vigasztalta a gyerekeket.

1849-ben minden vesztélyt vállalva szállított a Vágon Klapka tábornoknak komáromi nagyapja. Példáját és Arany János szavait életprogramként emlegette. A község, város, megye képviselőségét virilis alapon, nemcsak választói bizalmából fogadta el.

Parcellázott telkeire épített házait olcsó áron adta, a 100. után megajándékozta kőműveseit. A Kossuth és a mai Ady út sarkán, nemzeti

apó képviselőházi korelnök és Ady Endre is dicséri.

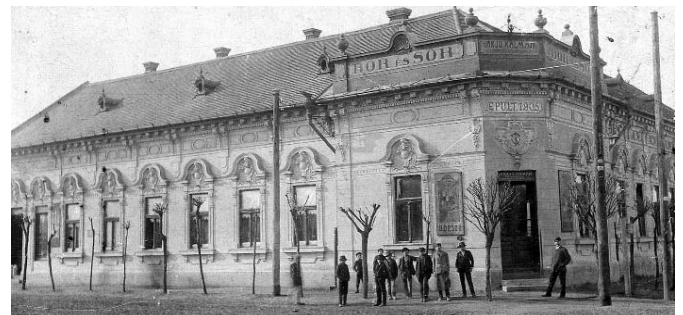
Szigorú, de megértő apa. 37 évi boldogság, 7 gyerek, a Kossuth nevére keresztelt öt hónapos Lali halála forrasztja össze Varju Kálmánt Szabó Terézszel, „szegények, nyomorultak védangyalá”-val. A családfő állandó ünnepi szónok, küldöttségeivel sikeresen kilincsel a püspököknél, minisztereknél közintézményekért, szociális létesítményekért. Gyerekei szavalnak, zenélnek, később szervezik a helyi ünnepségeket.

A millenium és a község 25 éves jubileumán az Ipartestület a fővárosi és helyi rendezvények után 1849-ra emlékezve Aradra megy. Varju lovas bandériummal kíséri Kossuth Ferencet az apja születésének 100. évfordulóján rendezett ünnepre.

1903-ban Rákóczi szabadságharcára emlékeznek egész napos műsorral. Amikor a bevétel és a tízévi gyűjtés sem elég a Kossuth-szoborra, Varju vállalja a hiány pótlását. 1911-ben az ország zászlós felvonulói áll-

sul. Katonáknak fizetési haladékokat, kórházaknak, erdélyieknek pénzt ad. A Károlyi-kormány hívásától elzárkózik. 1919-ben golyót szánnak neki és Alajos fiának. Elszöknek, bujkálnak. Az infláció, tartozások miatt elveszti vagyonát. 1924-ben a város polgármestere bú-

víziójának” támogatója, a Hősök szobra (1928), az Országzászló (1934) szervezője, civil szervezetek elnöke, ingyenes ügyvédje. Képviselőként a művészetek, a sport, a múzeum támogatója. Nyilasok rálőnek, kommunisták kizárják a kamarából. Kőműves, raktáros, de

A Varju család háza a vendéglővel (1905)

csúztatja: „A polgári és hazafiúi erények példaképeül kell állítani a közösség elé”. Díszsírhelyet, utcanevet kap, ezt posztumusz díszpolgárságával 1995-ben adják vissza. Hú társát 10 év múlva temetik melléje.

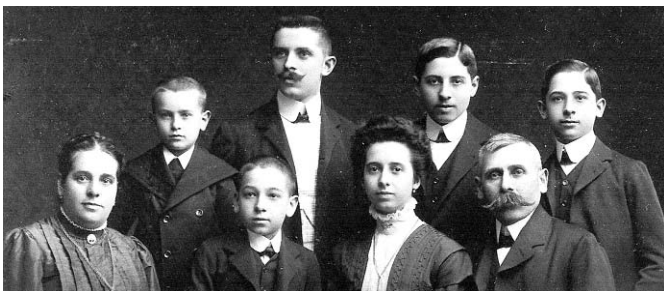
Gyerekei is a városért dolgoznak. A Nyugat köréhez tartozó dr. Varju Kálmán tisztiorvos tanár a Deák Gimnáziumban, a mai SZTK helyén álló házában rendel. 1944-ben egyedül operál, látja el a várost. Rossz oltószérumért megvádolják, felmentik, de belehal a hálátlanságba.

Dr. vitéz Varju Alajos polgárőr parancsnok, városi tanácsnok, polgármester. 1945-ben elszöknek az oroszoktól. Megmenti a város pénzét, 40 év után mégis elküldik, mindenét elveszik. Kórházi portás lesz. Vejét, a Lőrinci Forradalmi Bizottság elnökét 1957-ben lecsukják, felmentik, de másnap meghal.

Dr. Varju Sándor ügyvéd padtársai a Lónyai gimnáziumban a Teleki fiúk, így lesz a miniszterelnök „békés re-

1956-tól ismét Kispesztnek segít írásaival.

Lánya, Szelkéné Varju Éva tanár, igazgatóhelyettes, a Társaskör újjászervezője, a Hősök szobra, II. világháborús, 56-os hősök emlékműveinek harcosa. Az 56-os emlékhely a családi kriptá kandelábereiből, virágtartóiból épült. Kisebbik lánya az utolsó Varju, apja nyomdokain TIT előadóként, vezető tanárként, határon innen és túl próbálja

A Varju család 1910-ben: két oldalt a szülők, köztük Margit és József, mögöttük Géza, Kálmán, Alajos, Sándor (Fotók: a szerző tulajdona)

jelképekkel ékesített, családi hangulatú vendéglőjében tanácskoznak a képviselők az újításokról, jótékonyági rendezvényekről. Itt ünnepel Függetlenségi 48-as pártja, olvashatnak könyvtárában. A figyelmeséget, lőrinci, gyáli szőlőjének kiváló borait Madarász

ják körül a község első emlékművét, hallják az elnök szavait: „E szobor legyen örök hirdetője a hazafiság, szabadság, függetlenség eszméinek.” A Kisfaludi Strobl alkotta mellszobra a község hálája.

A háborúban négy fia harcol, többször megsebe-

Dr. Varju Sándor ügyvéd

félévszázada terjeszteni az igazságot.

A hazaszeretet, a közösség szolgálata a Varju család öt nemzedékének öröksége.

Gaál Károlyné szül. Varju Vilma

A pestszentlőrinci Szemeretelep templomai

Vendéglő, református, majd kopt templom

A régi református templom...

Magyarország első kopt ortodox templomát 2011. augusztus 21-én szentelte fel III. Senuda (1923–2012), a kopt keresztény közösség pápája.

A templom helyén korábban református templom állt, de miután kicsinek bizonyult, a református egyházközség presbitériuma döntött a régi templom eladásáról, amit 2008. július 7-én hagyott jóvá az egyházmegyei elnökség.

A Budapest–Szemeretelepi Református Egyházközség megállapodást kötött a Magyarországi Kopt Ortodox Patriarkátussal az épület adásvételéről és 2010. december 31-ig való közös használatáról.

Somogyi László plébános (Fotók: PIHGY)

Július 1-jén kedves templomában, kétórás megemlékezést tartva ünnepelték „Laci bácsi” születésének 100. évfordulóját. Egy CD és a dr. Schmidt Jánosné szerkesztette Laci bácsi emlékkönyv újabb kiadása (Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény gondozásában) mellett a képviselőtestület már határozatot ho-

Budapest XVIII. kerületének szemeretelepi része Szemere Miklós földtulajdonosról kapta a nevét, miután 1910 körül, a felparcellázás után itt családi házas lakónegyed alakult ki. Mind a katolikus, mind a református hitélet az 1920-as években indult meg, mindkét felekezet alkalmainak helyszíne akkor a Conrád utcai általános iskola (ma Pythagoras Általános Iskola) volt, míg saját templomaik meg nem épültek.

Az 1930-as években érett meg a gondolat a szemeretelepi reformátusokban önálló gyülekezet létrehozására és saját templom építésére. 1939-ben a szemeretelepi fiókegyházközség megvásárolt egy mulatót a Bajcsy-Zsilinszky úton, hogy ideiglenes templomot rendezzen ott be. A vásárláshoz a pénzt az egyházközség első gondnoka, Zabolai Kozma Balázs jogász kölcsönözte. Az épület tetejére kis harangtorony került, 80 kilós

haranggal; a 160 ülőhelyes templom belső kialakítása részben őrizte a mulató tere elosztásának nyomait – ennek az épületnek az újbóli átépítésével készült el az új kopt templom.

Az 1940-ben a Pestszentlőrinc-Központi Református Egyházközségből kivált anyaegyházközség végleges templomát a szemben levő nagyobb telekre tervezték, ahol ma a parókia áll. Több jeles építész készített terveket az építendő templomhoz. Az erdélyies terv mellett született egy erődítményre emlékeztető elképzelés is, mely Hegedüs Dezső építész elgondolása volt. A háború azonban meghiúsította a templomépítés tervét. Jelenleg e telken folyik az új református templom építése Nagy Béla építész-mérnök tervei alapján.

Az új templom építésével kapcsolatosan a presbitérium által megfogalmazott igény az volt, hogy az építményről első ránézésre lát-

szódjon, hogy református templom, és rendelkezzen ötszáz - ezer urna elhelyezésére alkalmas helyiséggel.

Az új református templom alapköveteteli ünnepségét 2010. július 26-án tartották, amelyen az ige hirdetéssel dr. Bogárdi Szabó István, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke szolgált. 2012 tavaszától már az épülőfélben lévő templomban tartják istentiszteleteiket a szemeretelepi reformátusok,

Millisits Máté

...és az épülő új
(Fotók: a szerző felvételei)

Lakótelepek legendás plébánosa

Idén lenne 100 éves – sétányt neveznek el róla

zott arról, hogy még az emlékvben a szomszédos sétányt róla fogják elnevezni.

Somogyi László a néhai Ungvár vármegyében, Dobóruszkán (Szlovákia, ma Ruská), 1921. július 1-én született, Vácott a piaristáknál tanult, majd itt végezte el a Hittudományi Főiskolát is. 1935-ben szentelték pappá. 1935–1940 között káplán és hitoktató volt az albertirsai, zagyvarékesi, majd a pestszentlőrinci Főplébánián.

1940-től 1946-ig templomigazgató a pestszentlőrinci Főplébániához tartozó Állami lakótelepi helyi lel-

készésen, később ugyanitt volt plébános nyugdíjazásáig, 1990 nyaráig.

„Laci bácsi”-t nemcsak a telepen tisztelték és szerették, bármikor hozzá fordulhattak hívei, mindig mosolygott. Amikor az Állami lakótelepet lebontották, nagy szerepe volt abban, hogy a két kis templom – a katolikus és az unitárius – megmenekült.

Az új beköltözők (Havana lakótelep) között is hamar elterjedt híre, számtalan embernek segített jó szóval, sokszor pénzzel is. Ő lett 1990-ben Budapest

XVIII. kerületének első díszpolgára – 1993. szeptember 17-án hunyt el.

2004-ben az Időskorúak Gondozóháza vette fel nevét, 2006-ban emléktáblát, halálának 15. évfordulóján pedig a róla készült szobrot avatták, melyen mindig van friss virág. A Szent László templomban emlékszobát is alakítottak ki tiszteletére. Emlékkönyve megvásárolható a PIHGY-ben (Kondor Béla sétány. 10.), a Múzeumsarok kiállítóhelyen (Szent Lőrinc sétány. 2.) és a Szent László Plébánián.

H. Zs.

Hetedik alkalommal rendezte meg a Klauzál Gábor Társaság április 27–28-án a Klauzál Napok Tétényben elnevezésű kétnapos programsorozatát. Ennek idén a reformkori politikus, az első független magyar kormány földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztere, Klauzál Gábor egészalakos bronzszobrának avatása különös fontosságot adott.

Az egyesület által emelt szobor elkészítését a civil szervezet három éve kezdeményezte, alkotója a kerületben élő Munkácsy-díjas szobrászművész, *Benedek György* volt, aki honoráriumáról lemondva is segítette a szobor elkészítését.

Idei rendezvénysorozatuk pénteken délben a Klauzál Házban kezdődött a felső tagozatos diákoknak szervezett „Klauzál Gábor emlékezete”

Klauzál Napok Tétényben

Szobrot avatott a Klauzál Gábor Társaság

Klauzál Gábor bronzszobrának avatása (Fotó: www.budapest.hu)

című vetélkedővel. A győztes csapat (Kossuth Lajos Magyar–Angol Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola) tagjai a szoboravatási ünnepségen vehették át ajándékukat.

A Klauzál Gábor Budafok–Tétényi Művelődési

Központ előtt délután 2 óra körül kezdődő szoboravatáson *Réthelyi Miklós* miniszter, *Tarlós István* főpolgármester és *Karsay Ferenc* ke-

releti alpolgármester mondott avató beszédet.

Szombaton Klauzál Gábor budatétényi emlékhelyeinél szervezett megemlékezésekkel folytatódott a programjuk. A Szent Mihály kápolnánál Történelmi nagyjaink bronzban címmel *Wehner Tibor* író, művészettörténész tartott vetítettképes előadást. Klauzál Gábor emléktáblájának koszorúzása után a politikus nevét viselő utcán sétáltak el a Klauzál-villához, amelynek pincéjében Klauzál Gábor első egészalakos bronzszobrának állítástörténetéről *dr. Dobos Károly*, a Klauzál Gábor Társaság elnöke tartott előadást.

(Forrás: www.klauzal.hu)

A magyar szobrászat ünnepe

Civil szervezésű hiánypótló rendezvény

Szmodits Júlia elnök a Danubius-kútnál (Fotó: Ybl Egyesület)

Kiállításokra, előadásokra, köztereken elhelyezett szobraink ismertetésére várta az Ybl Egyesület a Magyar szobrászok, szobrok,

szobrászat ünnepe címmel meghirdetett, május 29-től június 9-ig tartó fővárosi rendezvénysorozatára az érdeklődőket.

Az „Ország Széke”

Corvin Helytörténeti Klub

A Kertvárosi Helytörténeti Gyűjteményben április 25-én adták át az „Ország Székét”, azaz a régés-régi országgyűléseink képviselői által egykor használt karosszékek egyikét, amely a közgyűjtemény tulajdonába került.

Egyidejűleg megnyílt az Írás-Kép Galéria, amelynek első tárlatán a kerületi művészeknek a városrészt ábrázoló alkotásai kerültek kiállításra.

A hiánypótló kezdeményezés nem előzmény nélküli, most második alkalommal szervezte meg az egyesület. Kezdesi időpontja nem véletlen: Izsó Miklós halálának 137. évfordulójának május 29-e.

Az Erzsébet téri Danubius kútnál tartott megnyitó után a Design Terminál a kortárs szobrászok és szobrok kiállításának megnyitójával csat-

lakozott a rendezvényhez. Csak tallózva a későbbiekből: epreskerti szobrok, szobrászati képzés, a FUGA kiállítása, több szobrászkiállítás, pesti Duna parti szoborséta, köztéri szobrok zsűrizésének ismertetése, az építészet és a szobrászat kapcsolata témakörök tették felejthetlenné a remélhetőleg hagyománnyá is váló rendezvényesomagot.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság:

Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P.Tibor, Sipos András.
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652,
e-mail: bphnt@upcmail.hu, internetes változat: www.bphnt.hu)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában és a Budapesti Hírtörténeti előadóestjein. A „Budapest Bank Budapestért” Kh. Alapítvány, Bp., Főv. XIX. ker. Kispest Önkormányzata és Bp. Főv. XVIII. ker. Pestszentlőrinc–Pestszentimre Önkormányzata támogatásával készült kiadványunk.